

Solan söýginiň ahwaly

Category: Edebiýaty öwreniş, Goşgular, Kitapcy, Sözler, Ýatlamalar
написано kitapcy | 23 января, 2025

Solan söýginiň ahwaly SOLAN SÖÝGINIŇ AHWALY

Şahyr Annasoltan Kekilowanyň goşgulary okyjylar tarapyndan söylüp okalýar. Hususan-da onuň «Ömrüzaýa ýyldyzym» atly soňky ýygynndysyna girizilen goşgulary okyjylary biparh goýmasa

gerek. Şahyryň her bir goşgusy içgin öwrenilmäge we düýpli analizlenmäge diýseň mynasyp. Sebäbi onuň goşgy döredende çepeçilik serişdelerinden ussatlyk bilen peýdalanyp bilşi awtorlar üçin nusga alarlyk diýip hasaplama bolar. Biz A.Kekilowanyň «Näme üçin?» goşgusy hakdaky söhbete okyjylaryň ünsüni çekmek isleýärис. Bu goşgy awtoryň şygyrlarynyň naýbaşylarynyň biri diýsek ýalňyş bolmasa gerek. Şahyryň bu goşgusynda bir gyzyň ykbaly hakynda gürrüň ediliп, onuň gammassasynyň näme üçündigine jogap agtarylýar.

*Ol kimden nägile? Alyp bukjasyн,
Ýazdy epinlerin toý köýneginiň.
Başyn aşak salyp gamlandy birden,
Diýdi, «Sen nirede, ýaşlygym meniň?!»*

A.Kekilowanyň aglabा goşgularynda hut birinji setirinden başlap, okyjy, dramatiki ýagdaý bilen ýüzbe-ýüz bolýar.

«Ol kimden nägile?» diýmek bilen şahyr ilkinji setirlerde özüne häsiýetli bolan şygyrlary dartgynlaşdyrmak usulyny peýdalanyar. Liriki gahrymanyn düşen ahwaly bada-bat üns merkezine geçýär. Özi hem şu dartgynlylygy şahyr ilkinji setirlerden başlap, goşgynyň ahyrky setirlerine çenli alyp gitmegi başarıýar. A.Kekilowa başky setirlerde pikirini gutarman, sözleri baglanychdyryp, şol wagtyň özünde içki sazlaşygy ýoýman indiki setire geçip gidýär. Bu ýerde-de «Alyp bukjasyн» sözleri «Ýazdy epinlerin toý köýneginiň» sözleri bilen özara baglanychyp gutarnykly many berýär.

Durmuşa çykmazdan ozal gyzlaryň öz bukjalaryny taýýarlaýandygy okyjylara mälimdir. Başyny aşak salyp, gamlanyp, «Sen nirede, ýaşlygym meniň?!» diýip, sowal berýän gyzyň arzuw-hyýallarynyň paşmandygyna birinji bentde belli bir derejede göz ýetirse bolýar.

*Bu şeýle bolupdy: ýetişipdi ol,
Ýatlady gyz juwanlygnyň geljegin.
Akyl goýalmandy, sonda-da pækdi.
Kim bilyär geljegiň näme boljagyn?*

Ikinji bentde şahyr liriki yzaçekilmenden peýdalanyar. «Bu şeýle bolupdy» diýmek bilen liriki gahrymanyň ykbaly hakda

gürrüň bermäge başlaýar. Ýöne bu bentde okyjy heniz ol gyz hakynda, onuň ykbaly barada hiç zat bilenok. Diýmek, göräýmäge gyz hakda käbir zatlar gürrüň berilse-de, onuň heniz ýaş gyzdygy, aklynyň goýalmandygy, päkligi barada aýdylyp; «Kim bilyär geljegin náme boljagyn?» diýip, geljegi hakda bir zatlar habar bermekden syrlylyk bilen saklanýar. Bu setir arkaly başky bentden gözbaşyny alyp gaýdýan dartgynlylyk güýçlendirilýär. Bir setirde iki sözlem düzmek A.Kekilowanyň şahyrana edähetleriniň biri. Ol bu ýerde-de «Akyl goýalmandy. Şonda-da pækdi» diýip, şol häsiýetine wepaly bolýar. Ol beýleki goşgularynyň hem aglabasynda şeýle setirleri getiryär. «Bu şeýle bolupdy: ýetişipdi ol» diýen başky setirler hem şeýle özboluşlylygy görkezýär. Biz bu ýagdaýa şu goşgynyň dowamında-da duş geleris. Sözleriň, sözlemleriň şeýle gurluşy bu şygryň bentleriniň setirleriniň içki kompozisiýasydyr.

*Solupdy ýürekde güllän söýgusi,
Rehimsizlik bilen taşlanypdy ol.
Kalbyndaky söýgi zäherlense-de,
Duýgular diýdiler gyza: «Belent bol»*

Bu bentde esasy bolup geçen zatlar gutarnykly gürrüň berilýär. Goşgynyň birinji setirinde «Güllän söýgүň solandygy» obrazly aýdylýar we «rehimsizlik bilen taşlanmak» güllän söýgä-de, liriki gahrymanyň özüne-de degişli bolup durýar. Üçünji setirde «söýginiň zäherlenendigi» hakda gahar gatyşykda emosioal beýan edilýär. A.Kekilowada diňe ýeke gahryman gatnaşýan halatynda-da goşguda özara söhbetden peýdalanmak häsiýeti bar. Biz ýokarda gyzyň öz ýaşlygyna ýüzlenişine seredip geçdik. «Diýdi: «Sen nirede ýaşlygym meniň?» Bu ýerde duýgylar gyza ýüzlenýärler: «Duýgular diýdiler gyza: «Belent bol!» Şonuň ýaly-da bu goşgy bendinde «gürlemek» we «solmak» özara gapma-garşylykda gelip, kompozision halkany emele getiryär. Netijede bu ýagdaý şygryň emosionallygyny artdyrýar.

*Başarypdy giň hem belent bolmagy;
Gynasa-da solan söýgusi ony.
Ne güzel gjijeler geçenin ýatlap,*

Az däldi ahmyrly geçiren günü.

Adama adatça duýgulary däl-de, aňy gowy zatlary maslahat berip bilýär. Ol duýgulary sebäpli hemise azap çekýär. Elbetde, aňyň hem adama berýän güzaby az däl. Üçünji bentde duýgular tarapyndan belent bolmak hakda aýdylsa, dördünji bentde gyzyň muňa nähili garaýandygy, nähili kabul edýändigi beýan edilýär. Şeýlelikde, bu iki bendiň arasyndan kompozisiýanyň pikir baglanyşygy emele gelýär. «Solan söýgüsiniň ony gynaýandygyna garamazdan ol giň hem belent bolmagy başarıyar». Şowsuzlyk sebäpli azap çekmeklik üçin, öz duýgularyna erk etmek, ol wakalary unutmak ýeňil iş däl. Şonuň üçinem bu bent gyzyň kalbynda gopýan harasaty açık görkezýär. Sebäbi onuň «Ne gözel gjeler geçenin ýatlap, Az däldi ahmyrly geçiren günü». Biz bu setirlerde näçe giň hem belent bolmagy başarsa-da, heniz gyzyň ezýet çekýändiginiň shaýady bolýarys.

Öldi söýgi. Ýandy söýgi, kül boldy,

Ýatlamalar ýasaýar ol ýürekde.

Hawa, şol gözel gyz garrady bu gün,

Ahmyrly şol köyen söýgusi hakda.

Biz ýokarda A.Kekilowanyň bir setirde birnäge sözlemi getirmäge ýykgy edýändigini belläpdik. Bu bendiň başky setirlerinde-de şeýle ýagdaýy synlaýarys. Sözleriň, setirleriň, bentleriň özara baglanyşygyny berk hem çeper guramak bilen şahyr şygyrlaryň kompozisiýasy babatda-da özuniň örän ussatdygyny görkezýär. «Öldi söýgi. Ýandy söýgi, kül boldy» diýip, şahyr wakany tekrarlaýar. Şeýle hem bu setirde söýgi ahwalyňň beýanyna yzygiderlilik berýär. Söýginiň ölmegi, ýanmagy, kül bolmagy betbagtlylygyň dowamy bolup ýaňlanýar. «Kül bolmak» hiç zadyň galmazlygy, netijesizlik. Awtor bizi şu ýagdaýa elendirip-elendirip getirýär. Onsoňam goşgynyň birinji setirlerinden bäri dowam edip gelýän dramatiki ýagdaý dura-barra güýjeýär.

Gyz näçe giň bolsa-da öz ýatlamalaryndan aýňalyp bilenok. Setirlerdäki gürrüň berilýän wakalardan görnüşi ýaly, awtor okyjyny belli bir waka alyp gelmek bilen, öz şygryny

tutuşlygyna liriki yzaçekilmäniň esasynda ýazypdyr. Biz bu setirlerde gyzyň öz paşmadyk söýgüsiniň dowamly ezýetini çekýändiginiň, indi halys garrandygynyň, şonda-da öz ýatlamalaryndan aýnalyp bilmeýändiginiň şaýady bolýarys.

*Belki ol ömründe köp şatlyk görüp,
Başarandyr ýene-de bir söymäni.
Bilemok onçasyn, bilyärin şuny,
Ilkinji söýgi üçin köp çekdi gamy.*

Awtor bu goşgy bendinde liriki gahrymanyň «köp şatlyk görüp belki ýene söymäni başarıandygyna» ünsi çekmek isleýär. Yöne bu gümana. Şahyr okyjynyň kalbynda döräp biläýjek pikiri, özi ilki aňsyryp muny öz dili bilenem orta atýar. Bu babatda «Bilemok onçasyn» diýip, ýaňky iki setirde aýdan pikirlerini tassyklardan, munuň has çuňnurdygyny, nämälimdigini ýuzugra aýdyp goýberýär. Bir zat welin belli. Ol gyz «Ilkinji söýgusi üçin köp gam çekipdir». Bu setirleriň üsti bilen liriki gahrymanyň gam-gussasynyň sebäbini aýdyňlaşdyrmaga çalyşýar. Antiteza işlik görnüşinde şahyrlar tarapyndan seýrek peýdalanylýar. Yöne A.Kekilowa her bir sözi ýerlikli ulanýar we setirleriň içki kompozisiýasynda antitezadan netijeli peýdalanmagy başarýar. Bu ýerde-de şahyr «bilemok» we «bilyärin» diýen ýonekeýleşdirilen gapma-garşylykly sözlere kompozisiýa hyzmatyny berýär:

*Käte şeýle bolýar. İlçilik ahyr,
Yöne diýmäň muňa: «Pelek gerdişi»
Aýdyň siz nämüçin ol gözel gyzyň,
Toý köýnegin ýazyp aglap oturşy.*

Başky setirde öñki seredip geçişimiz ýaly, goşa sözlem döretmek ýagdaýy gaýtalanyar. Şygryň bendiniň tutuş özi bolsa, bize goşgynyň başyndaky «Ol kimden nägile?» diýen sowalyna alyp gelýär. «Ol gözel gyzyň toý köýnegini geýip aglap oturşynyň näme üçindigi» hakdaky setirler ullakan sorag alamatyny keserdip goýýar. Göräýmäge hemme zat düşnükli. Yöne bu ýerde adamyň dünýäsiniň göz ýetirip bolmajak çäksiz we

gizlin söýgi syrlary ýatyr. Şahyr öñki bentde onuň ýeke bir söýgüsiniň bolan bolmagynyň mümkindigini gaty bir aýan bolmadyk ýagdaýda aýdýar. Onuň başga birine durmuşa çykyp öz hemrasy bilen bagtly ýaşamagy-da ähtimal. Ýone şonda-da haçandyr bir wagt tötänden özüniň bukjasyň açanda, şol toý köýneginé gözi düşäýse, belki, gözlerinde ýene gam-gussa peýda bolardy. Çünkü ol bu toý köýnegini ilkinji söýgüsü üçin niýetläp tikinipdi. Ol köýnegi başga bir ýigit bilen bolan toýunda geýäýse-de mümkün özünü oduň içinde deýin duýar. Ol köýnek ilkinji söýginiň ýadygärligi. Ol ilkinji söýgüsinem, mümkün hiç wagt unudyp bilmez.

*Aýdyň siz nämüçin ol güzel gyzyň,
Toý köýnegin ýazyp aglap oturşy.*

– diýende, okyjynyň ýüregi jigläp gidýär. Goşgy guitarýar, ýone seniň beýniňi dolduryp duran pikirlere gutarma ýok. Goşguda haýsydyr bir ahwalaty köpmanyly beýan etmek şahyryň öz şygrynyň kompozisiýasyny guruş sungatyna bagly. «Nämeleri aýtmaly, nämeleri aýtman saklanmaly, nämeden başlamaly, nämede gutarmaly?» diýen ýaly dürli sowallaryň çözgüdini her bir ussat şahyr özüce eserlerine siňdirip bilýär. A.Kekilowa hem şeýle ussatlygy ele alan awtor. Ol aglab a goşgularyny syrly sowallar bilen başlap, şygryň soňuny köpmanyly ýagdaýda guitarýar. Goşgynyň birinji setirinden başlap, tä ahyrky setirine çenli dartgynlylygy saklap, okyjyny yzyna düşürmegi başarıyar.

Biz söhbetimiziň ahyrynda goşgyny boýdan-başa, gaýtadan okyjylaryň dykgatyna hödürleýäris.

*Ol kimden nägile? Alyp bukjasyn,
Ýazdy epinlerin toý köýneginiň.
Başyn aşak salyp gamlandy birden,
Diýdi, «Sen nirede, ýaşlygym meniň?!»*

Bu şeýle bolupdy: ýetişipdi ol,
Ýatlady gyz juwanlygnyň geljegin.
Akyl goýalmandy, şonda-da pækdi.

Kim bilyär geljegiň näme boljagyn?

Solupdy ýürekde güllän söýgusi,
Rehimsizlik bilen taşlanypdy ol.
Kalbyndaky söýgi zäherlense-de,
Duýgular diýdiler gyza: «Belent bol»

Başarypdy giň hem belent bolmagy;
Gynasa-da solan söýgusi ony.
Ne güzel gijeler geçenin ýatlap,
Az däldi ahmyrly geçiren günü.

Öldi söýgi. Yandy söýgi, kül boldy,
Ýatlamalar ýasaýar ol ýürekde.
Hawa, şol güzel gyz garrady bu gün,
Ahmyrly şol köyen söýgusi hakda.

Belki ol ömründe köp şatlyk görüp,
Başarandyr ýene-de bir söymäni.
Bilemok oncasyn, bilyärin şuny,
Ilkinji söýgi üçin köp çekdi gamy.

Käte şeýle bolýar. İlçilik ahyr,
Ýöne diýmäň muňa: «Pelek gerdişi»
Aýdyň siz nämüçin ol güzel gyzyň,
Toý köýnegin ýazyp aglap oturşy.

Mämmetgurban MÄMMETGURBANOW.

«Edebiýat we sungat» gazeti, 22.11.1996 ý. Edebiýaty öwreniș